

Література

1. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року № 742-IV.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
3. Наказ ДПАУ Про затвердження «Порядку видачі довідки про право фізичної особи на отримання доходу від податкового агента без утримання податку та її форми» від 21.12.2010р. № 975.
4. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 року № 727/98.
5. Закон № 2464 — Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 г. № 2464-VI.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.

УДК. 657.22

В.З. Бурчевський, канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри обліку в кредитних і
бюджетних установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

АННОТАЦІЯ. В статтє исследується финансовая устойчивость страховых компаний. Систематизированы основные факторы и показатели оценки финансовой устойчивости страховика.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: стратегический анализ, финансовая устойчивость, факторы влияния, финансовые показатели.

ABSTRACT. The article studies financial stability of insurance companies. The factors of influence and assessment indicators of insures financial stability are systematized.

KEY WORDS: strategic analysis, financial stability, factors of influence, financial assessment indicators.

АННОТАЦІЯ. У статті досліджено фінансову стійкість страхових компаній. Систематизовано основні чинники впливу і показники оцінки фінансової стійкості страховика.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: стратегічний аналіз, фінансова стійкість, чинники впливу, фінансові показники.

Особливістю сучасного стану розвитку суспільства є той факт, що ризикова ситуація стає одним із найважливіших його чинників. Ризикові ситуації формуються під впливом природних явищ, науково-технологічної революції, розвитку економіки, зносу устаткування, соціально-економічної нестабільності суспільства, яскравим прикладом чого є події, що мали місце весною 2011 року в Японії. За прогнозами фахівців до 2050 року збиток від природних катастроф очікується на рівні 300 млрд дол. США на рік. Світова фінансова криза відчутно похитнула фінансову стійкість багатьох страховиків. Крім того, з'ясувалося, що існуючі схеми контролю платоспроможності і стійкості страхових компаній виявилися малоєфективними в умовах кризи.

Фінансова стійкість страховика і вплив різноманітних чинників на її рівень знайшли належне відображення у численних наукових працях. Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили зарубіжні і вітчизняні автори: В. Базилевич, Н. Кіріллова, В. Сухов, Т. Бабко, І. Габідулін, Я. Шумелда, С. Осадець, О. Шевчук, Н. Челухіна, Л. Орланюк-Малицька, Л. Шірінян, І. Іванюк, Н. Ткаченко, К. Турбина, А. Шеремет, Р. Сайфулін та ін. Серед зарубіжних дослідників цього напрямку варто також назвати фахівців рейтингових агенств Standart & Poors, A. M. Best, Mood's Inv, Эксперт Ра.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних засад фінансової стійкості страхових компаній України в сучасних умовах. Реалізація поставленої мети передбачає:

- дослідження сутності поняття «фінансова стійкість страховика»;
- систематизацію чинників, які впливають на фінансову стійкість страховика;
- класифікацію показників оцінки фінансової стійкості страхової компанії.

Необхідно перед усім визначити сутність самого поняття — стійкість. Так, відомі економічні словники дають різну трактовку даного терміну. Стійкість — постійність, яка не піддається ризику втрат і збитків [1, с. 1100]. Stability (стійкість) — термін, що звичайно використовується в системах часткової (partial equilibrium) або загальної рівноваги (general equilibrium) для означення ступеня стійкості рівноважної ціни (equilibrium) або групи цін по відношенню до зовнішнього впливу на систему, який тимчасово відхиляє ціну від рівноважного рівня [2, с. 468]. Стійкість систем (stability of a system) — здатність динамічної системи зберігати

рух по наміченій траєкторії (підтримувати намічений режим функціонування) не дивлячись на вплив на неї збудників [3, с. 373]. Стійкою називають економічну систему, перехід якої до заданого стану відбувається у такий спосіб, що жоден із множини її факторів (інфляція, спад виробництва, безробіття та ін.) не виходить за допустимі межі на заданій траєкторії зміни стану цієї системи [4, с. 478].

В економічній літературі у галузі страхування використовується кілька трактувань поняття «фінансова стійкість». Не заперечуючи значущості наявних визначень, можна констатувати суб'єктивність поглядів авторів і відсутність загальноприйнятого підходу до поняття «фінансова стійкість». У роботах одних авторів визначення ґрунтується на аналізі статистичних показників — коефіцієнтів та їхніх критеріїв. Тобто, якщо параметри діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів відповідають критеріям позитивної характеристики фінансового стану, то це свідчить про фінансову стійкість підприємства [5, 6].

Наукові публікації інших авторів свідчать про часте змішування понять «платоспроможність» та «фінансова стійкість». Проте, навіть якщо взяти до уваги лише часовий критерій, можна зробити висновок, що під «платоспроможністю» необхідно розуміти здатність організації виконувати зобов'язання у певний момент часу. Водночас, поняття «фінансова стійкість» визначає здатність страховика виконувати зобов'язання в будь-який момент часу. В тому числі, й у будь-який час у майбутньому. Отже, платоспроможність є «миттєвим показником», зрізом стану компанії в момент проведення аналізу і є зовнішнім проявом фінансової стійкості страховика на певну дату. Аналогічної думки дотримується багато науковців [7, с. 64; 8, с. 187; 9, с. 241].

Заслуговує на увагу підхід Л. Временко та О. Корват [21, с. 61], які розкладають категорію «платоспроможність» як синонім поняття «фінансова стійкість». При цьому вони вважають, що платоспроможність є показником, який характеризує стан страховика не лише на час проведення аналізу його діяльності, але і на майбутнє.

Є автори [10,11], які не ототожнюють поняття «фінансова стійкість» та «платоспроможність». Так, наприклад, В.О. Сухов пропонує чітко розмежувати поняття фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності [10, с. 8]. Деякі автори термін «фінансова надійність» і «фінансова стійкість» ототожнюють. Так, фінансова стійкість трактується як синонім фінансового стану

або як максимальна адаптація кількості і якості фінансових ресурсів страховика до середовища, в якому існує компанія [12, 14]. У праці авторського колективу під керівництвом С.С. Осадця стверджується, що: «фінансова надійність страховика — це його здатність виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування і перестраховування в разі впливу несприятливих чинників. Тому стійка фінансова надійність страхових операцій дає можливість страховикові виконати всі зобов'язання за будь-яких несприятливих обставин [15, с. 521]. У наведеному визначенні не враховується фінансова та інвестиційна види діяльності.

На думку Л. В. Шірінян [16, с. 177], фінансова стійкість страховика і платоспроможність є частковими виявами фінансової надійності страхової компанії. Тому загальні визначення платоспроможності, фінансової стійкості слід узагальнити у поняття фінансової надійності, що дасть змогу поглибити аналіз фінансово-економічного стану страховика.

Існують різноманітні підходи та методики до визначення рівня фінансової стійкості страхової компанії [17, 18]. Так, у працях Л. Орланюк-Малицької рівень фінансової стійкості страхової компанії визначається через розрахунок відповідного коефіцієнта:

$$K = (1 - q) / (n + q),$$

де q — збитковість страхової суми (відношення суми страхових відшкодувань до сукупної страхової суми);

n — кількість застрахованих об'єктів [17, с. 42].

П. Фурсевич виділяє розрахунок фінансової стійкості в одну із складових дослідження фінансового стану страховика, до якого входить аналіз складу і розміщення активів страховика, динаміки і структури джерел фінансових ресурсів; наявності і структури оборотних засобів, кредиторської та дебіторської заборгованості, платоспроможності [18, с. 19]. На думку І. Форда, фінансова стійкість визначається розміром *укладеного* капіталу, який розраховується як відсоток від заробленої страхової премії. Чим вищий рівень фінансової стійкості, тим нижчий прибуток отримується на вкладений капітал і навпаки [19, с. 23].

Сьогодні відсутня єдність думки щодо класифікації факторів, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Так, у [16, с. 175] пропонуються внутрішні, зовнішні і змішані чинники фінансової стійкості. У [20, с. 81] пропонуються чинники безпосереднього впливу, опосередкованого впливу і внутрішні чинни-

ки. Різні автори [16, 20] пропонують досить широкий набір факторів, у тому числі: політична ситуація, умови зовнішньоекономічної діяльності, стратегія страхової організації щодо обсягу нерозподіленого прибутку, кон'юнктура ринку та ін.

У теперішній час у вітчизняній і зарубіжній літературі немає єдиних підходів класифікацій і змісту показників, що характеризують фінансову стійкість. Так, наприклад, при оцінці фінансової стійкості страхових компаній рейтингове агентство А. М. Best Company визначає рівень капіталізації (11 фінансових показників), рівень ліквідності (38 фінансових показників) РА «Кредит-РЕЙТИНГ» — рівень ліквідності (3 фінансових показника) тощо.

Перелік проблем методичного й методологічного характеру можна продовжити.

Отже, сьогодні не має загального (стандартизованого) визначення стійкості, фінансової стійкості взагалі і страхових компаній, у тому числі методів її виміру, системи показників оцінки тощо, що значно ускладнює розробку практичних рекомендацій.

При формуванні методичного комплексу стратегічного аналізу слід враховувати ряд особливостей страхового бізнесу. Так, страхова компанія бере на себе фінансові зобов'язання, дата виконання яких настає або через досить великий проміжок часу (life), або строк настання і розмір яких заздалегідь невідомо (non-life). На момент виконання страховиком своїх фінансових зобов'язань стабільність параметрів середовища, в якому він перебуває, можуть бути порушені внаслідок несподіваного негативного впливу одного або низки внутрішніх і зовнішніх чинників, тобто стійкість страхових компаній носить вірогідний характер. Також, в умовах ринку виконання страхових зобов'язання неможливе без урахування необхідності виконання інших зобов'язань, які виникають у страховика в процесі здійснення ним інвестиційної і фінансової діяльності.

Ціль стратегічного аналізу — розробка проектів стратегій страхових організацій. У данному випадку ми виходимо з того, що підтримання фінансової стійкості — це процес. Забезпечення фінансової стійкості, тобто утримання фінансової компанії не дивлячись на кризові явища на заданій траєкторії, залежить від багатьох факторів. У стратегічному плані важливо мати інформацію не лише стосовно вчорашньої і сьогоднішньої ситуації, але й прогнозовані оцінки факторів (показників), які можуть впливати на фінансову стійкість.

У задачу стратегічного аналізу, таким чином, входять діагностика параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища, які можуть бути причинами змін фінансової стійкості страхової компанії. Також необхідна постійна оцінка зовнішнього і внутрішнього середовища з метою розробки коригуючих заходів.

На основі узагальнення багатьох робіт ([7, 15, 16, 20] та ін.) і власного практичного досвіду, автор пропонує систему факторів, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Фактори групуються на зовнішні і внутрішні. Ми поділяємо зовнішнє середовище страхової компанії на мега-, макро-, і мікросередовище. У свою чергу, вони поділяються на політичні, економічні, технологічні, природно-кліматичні умови та ін. Внутрішні фактори, які найбільше впливають на фінансову стійкість страхової компанії, це: маркетинг, страхові продукти, збутова діяльність, перестраховування, рівень андеррайтинга, інвестиційна діяльність, фінансовий стан, фінансові результати, рівень менеджменту, кадровий потенціал, рівень розвитку регіональної мережі, участь у фінансово-промислових групах та ін.

Не дивлячись на те, що підходи і методики аналізу й оцінки фінансового стану в Україні тільки формуються, є проблеми інформаційного забезпечення, запропоновані система факторів і методики аналізу можуть бути корисними на практиці.

Спеціалістів насамперед цікавить період світової фінансової кризи, для того щоб виявити реальну ситуацію і причини спаду діяльності страхових компаній в Україні. Для цього на основі спеціально розробленої методики було проведено аналіз НАСК «Оранта» і ПАТ «Страхова компанія «Універсальна»» за період 2007—2009 рр. Кількісний аналіз дозволив виявити значні коливання фінансових показників, різні результати діяльності компаній та їх причини, дати загальну оцінку фінансової стійкості та перспективи подальшого розвитку компаній.

Література

1. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. — 4-е изд. доп. и перераб. — М.: Институт новой экономики, 1999. — 1288 с.
2. Словарь современной экономической теории Макмиллана. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 608 с.
3. *Лопатников Л.И.* Экономико-математический словарь: Словарь современной экономической науки. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Дело, 2003. — 520 с.

4. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 952 с.
5. *Кожинів В. Я.* Статистические показатели финансовой устойчивости страховой компании.
6. *Тарасенко Н. С.* Оценка оптимальности формирования страхового портфеля в аудиторской практике // *Страховое дело.* — 2001. — Ноябрь. — С. 14—20.
7. *Грачев А.В.* Анализ и управление финансовой устойчивостью: Учебно-практическое пособие. — М.: Финпресс, 2002.
8. *Веселовский М. Я.* Страховой сервис: [учеб пособие] / М. Я. Веселовский. — М.: Альфа-М: ИНФРА — М, 2007. — 288 с.
9. *Грищенко Н. Б.* Основы страховой деятельности: учеб. пособие / Н.Б. Грищенко. — М.: Финансы и статистика, 2008. — 352 с.
10. *Сухов В. А.* Государственное регулирование финансовой устойчивости страховиков / В.А. Сухов. — М., 1995. — 112 с.
11. *Сплетухов Ю.А.* Страхование: [учеб пособие] / Ю. А. Сплетухов, Е. Ф. Дюжиков. — М.: ИНФА — М, 2007. — 312 с.
12. *Бахмут О.* Аналіз платоспроможності підприємства // *Економіка, фінанси, право.* — 2000. — №2. — С. 10—11.
13. *Графов А.В.* Оценка финансово-экономического состояния предприятия // *Финансы.* — 2001. — №7 — С. 64—67.
14. *Науменкова С.В.* Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника // *Вісник Національного банку України.* — 2005. — №7 — С. 14—21.
15. *Страховання: Підручник.* — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
16. *Шіряня Л.В.* Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків // *Актуальні проблеми економіки.* — №9 (75). — 2007. — С. 173—178.
17. *Орланюк-Малицкая Л.* Платежеспособность страховой организации. — М.: АНКЛ, 1994. — С. 152.
18. *Фурсевич П.* Деякі питання аналізу фінансового стану діяльності страхової компанії і окремих його елементів // *Финансовые услуги.* — 1999. — №1—2. — С. 18—22.
19. *Форд И.* Экономика перестрахования: основные принципы, влияние ключевых факторов перестрахования на окончательный результат страховой организации // *Страховое дело.* — 2003. — №4.
20. *Іванюк І.С., Маруженко Д.С.* Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії» // *Фінанси України.* — 2006. — № 11. — С. 77—89.
21. *Временок Л.* Пруденційні режими регулювання страхової діяльності: цілі, задачі, інструменти / Л. Временко, О. Корват // *Страхова справа.* — 2009. — №1. — С. 60—64.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.